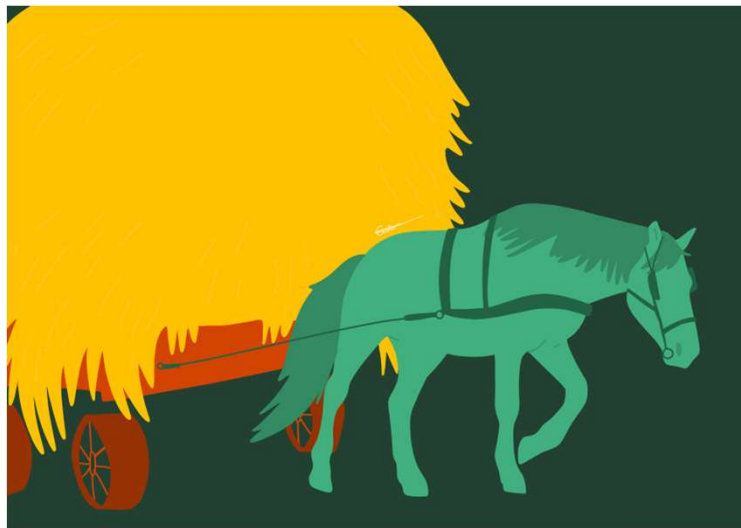

KARL JASPERS OVER SCHULD EN VERANTWOORDELIJKHEID

Petra Bolhuis
Maieutiek zomer 2025

1

1

WIE IS JASPERS?

- Oldenburg 1883 - Bazel 1969
- Hij studeert rechten stapt over naar medicijnen wordt psychiater en wordt in 1922 hoogleraar in de filosofie in Heidelberg. Daar sluit hij vriendschap met Heidegger. Tot 1931 wanneer Heidegger lid wordt van de NSDAP en zich pro-Hitler uitspreekt. Heidegger wordt dan rector in Freiburg. In 1933 moet Jaspers zijn werk daar neerleggen i.v.m. met zijn 'gemengde huwelijk'.
- Jaspers is een neo-Kantiaan en zijn denken is verder sterk beïnvloed door twee grote filosofen van het existentiële denken: Nietzsche en Kierkegaard. De één is atheïst en nihilist, de andere filosoof en religieus.
- Al in 1934 en '35 geeft hij colleges waarin hij de interpretatie van Nietzsche die Nietzsche ideeën verbindt met het nationaal socialisme kritiseert en rechtzet.

2

-
- Link naar plaatje

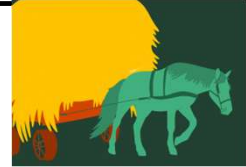
https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Flamaletadeportbou.com%2Farticulos%2Fkarl-jaspers%2F&psig=AOvVaw3vjEy5F2dMmBe0_jKo-eFb&ust=1749988153706000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBEQjRxqFwoTCNDCxITs8I0DFQAAAAAdAAAAABAK

VERVOLG JASPERS

- Jaspers is invloedrijk na de oorlog omdat hij een van de weinige universitaire grote namen is van onbesproken gedrag. Toch vertrekt hij naar Bazel. Zijn vrouw zegt; 'Ze willen jouw reputatie maar niet je ideeën'. Dat is in Bazel anders.
- Al voor de oorlog in 1926 stuurt Heidegger zijn protegé Arendt naar Jaspers. (Heidegger werkt en Arendt studeert dan in Marburg) Jaspers zegt toen niet geweten te hebben dat dat was omdat ze een affaire hadden. Arendt promoveert bij Jaspers in 1929, maar vooral wordt hij voor haar een mentor en vaderfiguur waarmee ze haar hele leven contact houdt. Zij stuurt tijdens de oorlog het gezin pakketten uit de VS als ze daar is heen gevlucht en geeft Jaspers boeken uit. (Hij heeft een beroepsverbod)
- Jaspers is een voorbeeld van wat 'innere Emigration' genoemd wordt. Hij blijft en overleeft in Duitsland, maar moet zich stil houden om zichzelf en zijn Joodse vrouw niet in gevaar te brengen en achteraf blijkt dat dat maar net gelukt is ze stonden op een transportlijst voor maart 1945. Dit werd niet meer geëffectueerd door de chaos vlak voor Hitlers val. Jaspers zelf beschrijft hoe ze cyanide in huis hadden voor als dat moment wel was gekomen. Heidelberg werd bevrijd op 30 maart door Amerikaanse troepen.

EXISTENTIE

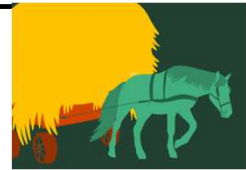
- Existentie is iets wat slecht verhelderd kan worden want het is het 'Unbedingte'. Existentie is hier niet iets objectiefs wat is en niet bereikt kan worden, maar het is een menselijke ervaring die de empirische bestaanswijze van de mens overstijgt. Ik zie hier overeenkomst met het begrip nataliteit van Arendt.
- Dat overstijgende is niet rationeel het overkomt de mens meer dan dat het een wilsbesluit is. Maar tegelijkertijd moet men het wel toelaten, ernaar luisteren zo je wilt.
- Voor Jaspers is dit God. Zijn godsbeeld is zeer ruim. Jaspers spreekt over "sporen van het transcendente". Zodra de existentiële ervaring taal krijgt en wordt opgeschreven treedt er 'vervuiling' op. De eigen vooroordelen en vermeende kennis het intreden in de wetten van de empirische realiteit vlak de reikwijdte van de grenservaring af.

DE SCHULDVRAAG

- Na de tweede wereldoorlog is er natuurlijk ook binnen Duitsland de vraag wie er schuldig is aan de opkomst van Hitler en de gruweldaden die zijn regime heeft uitgevoerd.
- Velen schrijven hierover waaronder Hannah Arendt en Jaspers. Zij schrijft in de VS haar hoofdwerk *Totalitarisme* en later over de banaliteit van het kwaad. Jaspers schrijft over schuld. Beiden zien alle mensen als een deel van het probleem en/of van de oplossing. De schuldvraag leidt bij Jaspers nooit tot een toewijzen van de schuld aan Hitler. Eén mens of één partij kan alleen zoveel macht krijgen in een context die dat faciliteert. Waar ze wel sterk in verschillen is de toon waarop dit debat of gesprek gevoerd moet worden. Jaspers is vrinedelijke dan Arendt, maar de term 'banaliteit' in relatie tot het kwaad, waar Arendt veel problemen mee krijgt, komt voor het wel uit een brief van Jaspers aan Arendt.

JASPERS COLLEGES 1944-1946

Schuld

- Strafrechtelijke schuld
- Politieke schuld
- Morele schuld
- Metafysische schuld

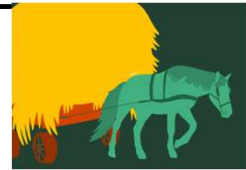
Conclusie: niet iedereen is even schuldig, maar iedereen moet zijn eigen verantwoordelijkheid onder ogen komen.

STRAFRECHTELIJKE SCHULD

- De wetten worden geschonden en dat maakt het duidelijk vast te stellen dat er schuld is. De **instantie** die hierover gaat is de rechtbank. Die kan en moet met formele procedures de feiten vaststellen en de wetten toepassen op die feiten.
- Dit lijkt het meest eenduidige, maar in de praktijk zien we ook op dit valk verschuivingen. Zeker vandaag de dag zijn we ons meer dan in de tijd van Jaspers bewust van de verschuivingen die ook in wetgeving plaatsvinden. (voorbeeld plaatje Iran en vrouwenrechten 1970-2025 Zie <https://www.curioctopus.nl/read/26988/8-maart-1979:-een-fotoreportage-getuigt-van-de-laatste-dag-dat-vrouwen-in-iran-geen-sluier-dragen>)

POLITIEKE SCHULD

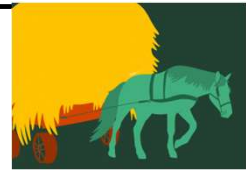
- Handelingen van staatslieden en staatsburgers die de orde bepaalt waarbinnen wij leven en waardoor de gevolgen van deze politieke handelingen iets worden wat iedereen draagt. De **instantie** is macht en wil van de overwinnaar.
- Politiek in binnen en buitenland wordt getemperd door wijsheid en door de internationale normen van het volkerenrecht. Dat wordt soms beschreven als natuurrecht.
- Het probleem is natuurlijk dat we, ook vandaag de dag zien dat winnaars van de politiek de temperende rechten naast zich neer kunnen leggen.

MORELE SCHULD

- Altijd blijft de handeling die de enkeling pleegt een persoonlijke verantwoordelijkheid. Het bevel is bevel kan nooit het laatste zijn dat daarover gezegd kan worden.
- De instantie is het eigen geweten en uiteindelijk maakt het wel uit onder welke omstandigheden, maar er blijft een individuele verantwoordelijkheid.
- Voor Jaspers is het eigen geweten gekoppeld aan 'de communicatie met vrienden en naasten en de liefhebbende in mijn ziel geïnteresseerde medemens.' (blz 41)

METAFYSISCH SCHULD

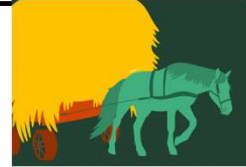
- De metafysische schuld is voor Jaspers de schuld die het gevolg is van de menselijke solidariteit. Dat betekent voor hem dat een mens wanneer aanwezig medeschuldig en medeverantwoordelijk is voor het aangedane leed aan een ander mens wanneer hij of zij niet alles doet wat in zijn of haar macht ligt om dat te voorkomen. De **instantie** is hier God.
- Jaspers gaat zover om te zeggen: 'Wanneer ik mijn leven niet op het spel zet, draag ik de rest van mijn leven een niet te delgen schuld van overleven. Dit is natuurlijk bij hemzelf ook het geval en is deel van wat nu een naam heeft : *survivorsguild*.
- '*Survivor's guilt*' betekent het schuldig voelen van een overlevende en wordt ook wel *survivor syndrome* genoemd. De naam werd voor het eerst gebruikt in 1961, om het schuldgevoel van de overlevenden van de Holocaust te beschrijven. Later werd de naam ook gebruikt om het schuldgevoel van andere overlevenden te beschrijven. Bijvoorbeeld rondom de aids-epidemie.'
(bron <https://fondsslachtofferhulp.nl/nieuws/survivors-guilt-betekenis/>)

ONDERSCHEID EN SAMENHANG

- Jaspers wil dit onderscheid binnen het containerbegrip schuld aanbrengen om te voorkomen dat er te gemakkelijk schuld wordt gedistribueerd.
- Er moeten nuances worden aangebracht ook om te voorkomen dat een dit nooit weer loos wordt en ook om te voorkomen dat alle Duitsers schuldig worden verklaard waardoor de individuele verschillen uit het oog verdwijnen. Jaspers is er echter ook heel duidelijk over dat dit onderscheid altijd iets kunstmatigs heeft: het een staat niet los van het ander.
- Jaspers lijkt zeker in het metafysische schuldbegrip ook terug te grijpen op een religieuze notie waarbij het niet aan de mens is om zichzelf of andere vrij van schuld te verklaren. "zouden wij mensen ons van die metafysische schuld kunnen bevrijden, dan waren we engelen en zouden de andere drie schuldbegrippen overbodig zijn."(43)

MACHT EN VERANTWOORDELIJKHEID

- Jaspers zegt dat wanneer macht zichzelf niet begrenst het leidt tot een context waarin mensen tot in hun ziel geraakt worden. Dus macht schept verantwoordelijkheid omdat het zeker als het staatsmacht is bij machte is om recht, ethos en zuiverheid te vernietigen en uiteindelijk de ziel van het volk. (44)
- Hij spreekt over politiek verval en verbetering en lijkt daarmee in lijn met Tocqueville te denken die zegt dat een democratie niet perse beter beslissingen neemt, maar daar wel gemakkelijker op terug kan komen. Dat is de macht van velen i.p.v. de macht van de enkeling en voor de schuldvraag is dit een heel significante stellingname.
- Op blz 44 legt Jaspers uit onder welk gesternte je geboren kunt worden en zegt dan: 'Geen enkel individu kan deze voorwaarde waaronder wij leven in één klap veranderen.'(45)